

: сборник научных трудов. – М. : Наука, 1991. – С. 45–57.

24. Хейес-Рот Ф. Обзор области экспертных систем / Хейес-Рот Ф., Уотермен Д., Ленат Л. // Построение экспертных систем. – М. : Мир, 1987. – С. 26.

25. Шейн Э. Х. Организационная культура и лидерство / Шейн Э. Х. – СПб. : Питер, 2002. – 204 с. Шестаков М. П. Управление технической подготовкой спортсменов с использованием моделирования / Шестаков М. П. – Л. : Питер, 1989. – 196 с.

Кошева Людмила Василівна – старший викладач кафедри фізичного виховання Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Шевченко Г.П.

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ДІЛОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Л.А. Мартинець

Проблема формування ділових якостей старшокласників обумовлена потребами суспільства в ділових людях, які завдяки своїм якостям, здатності до співробітництва, аналізу життєвих соціально-економічних проблем, вмінню приймати відповідальні рішення сприяють зростанню економічного потенціалу України. У статті розглядаються основні теоретичні підходи щодо визначення сутності і структури ділових якостей особистості.

Проблема формирования деловых качеств старшеклассников обусловлена потребностями общества в деловых людях, которые благодаря своим качествам, способности к сотрудничеству, анализу жизненных социально-экономических проблем, умению принимать ответственные решения оказывают содействие росту экономического потенциала Украины. В статье рассматриваются основные теоретические подходы по определению сущности и структуры деловых качеств личности.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Кожній епосі властиві свої уявлення про сутність людини та її призначення. Наш час характеризується поступовим переходом до інформаційного, постіндустріального типу побудови суспільства, яке

висовує певні вимоги до людини, її особистісних якостей, світогляду, засобів мислення і поведінки. Сьогодні людина повинна бути готовою до постійної продуктивної творчості, креативності, інтенсивної роботи з великими обсягами знань та інформації, зміни видів і змісту професійної діяльності, постійної адаптації до умов що змінюються, до актуалізації закладених в неї потенційних можливостей.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Становлення молоді відбувається в умовах, коли природний потяг до самоствердження, успіху стикається із зростаючою конкуренцією, високими вимогами до особистості на ринку праці. Потрібні такі ділові якості, які дозволять людині успішно інтегруватися в складне соціальне середовище. Безперечно, для того щоб цілеспрямовано працювати в цьому напрямі, педагогам насамперед необхідно знати, що являють собою ділові якості особистості, в чому їхня сутність і структура.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є визначення сутності і структури ділових якостей особистості старшокласника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор

Аналіз рівня розробленості проблеми дослідження дозволив установити, що серед науковців і педагогів-практиків немає єдиного підходу до розуміння сутності ділових якостей особистості. Більшість дослідників розглядають ділові якості особистості як сукупність окремих якостей, кожне з яких являє собою самостійну освіту особистості (М. Лукашевич, З. Гіптерс, О. Набока, Є. Жариков, Є. Крушельницький, В. Андреев, В. Хмелько, Л.Фуксон, О. Селезньова, О. Полякова, Л. Михальова, Р. Кеттел, Р. Мейк, Л. Зайверт). Інші дослідники (О.Наумова, Н. Нікіфорова) уявляють ділові якості особистості як синтез професійної компетентності, професійної придатності людини та її організаторських здібностей. Для більшості вчених характерною є зосередженість на обґрунтуванні окремих якостей ділової людини.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів

Зроблений висновок обумовив необхідність уточнення змісту поняття “ділові якості особистості”. Детальніше розглянемо структурні одиниці, з яких складається поняття “ділові якості особистості”: “особистість”,

“властивість”, “здатність”, “якість”, “діловий”. Звернемося передусім до визначення поняття “особистість”.

У філософській і психолого-педагогічній літературі існує багато різних підходів до визначення цього поняття. Дане положення підтверджується тим, наприклад, що ще в 1937 р. Гордон Олпорт [38] нарахував 50 визначень особистості, почерпнутих з філософії, теології, юриспруденції, соціології й психології, а сучасна наука нараховує їх уже більше 80.

Наведемо приклади визначень особистості, зібрані Л. Раппопортом [1]:

- “Під особистістю розуміється сукупність тих відносно стійких властивостей і схильностей індивіда, які відрізняють його від інших” (І. Сарноф, 1962);

- “Можна прийти до висновку, що особистість – це комплексна гіпотетична конструкція: гіпотетична тому, що ми створюємо її на підставі спостережень за поведінкою індивіда, комплексна в силу припущення про те, що вона складається з більш дрібних складових – властивостей, потреб, Я, его, суперего й т.д.” (Е. Богман, Г. Уелш, 1964);

- “Особистість може бути визначена як комбінація всіх відносно стійких індивідуальних розходжень, що піддаються виміру” (Д. Бірн, 1966);

- “Життя індивіда в першу чергу є пристосуванням до звичаїв і стандартів, традиційно переданим у суспільстві з покоління в покоління. З моменту народження традиції формують його досвід і поведінку” (Р. Бенедикт);

- “Саме в індивідуальних розходженнях ми знаходимо логічний ключ до проблеми особистості. Особистість індивіда, таким чином, являє собою унікальний набір його властивостей” (Дж. Гілфорд).

Щоб скласти уявлення про різноманіття значень поняття “особистість”, звернемося до поглядів й інших визнаних теоретиків у світі науки. Наприклад, Карл Роджерс [35, с. 29] описував особистість у термінах самості: як організовану, довгострокову, суб’єктивно сприйману сутність, складову саму серцевину наших переживань. Гордон Олпорт [38, с. 273] визначав особистість як те, що індивідуум являє собою насправді – внутрішнє щось, що детермінує характер взаємодій людини із світом. А в розумінні Еріка Еріксона [35, с. 215] індивідуум протягом життя проходить крізь ряд психосоціальних криз, і його особистість з’являється як функція результатів кризи. Джордж Келлі [35, с. 32] розглядав особистість як

властивий кожному індивідуумові унікальний спосіб усвідомлення життєвого досвіду. Зовсім іншу концепцію запропонував Реймонд Кеттел [39, с. 307], на думку якого ядро особистісної структури утворюється шістнадцятьма вихідними рисами. Р. Мейлі відзначає, що за поняттям “особистість” стоїть сукупність психічних якостей, що характеризує кожну конкретну людину, де б вона не перебувала – на вулиці, на роботі або під час відпочинку [3, с. 182]. Нарешті, Альберт Бандура [35, с. 374] розглядав особистість у вигляді складного патерна безперервного взаємовпливу індивідуума, поведження в ситуації. Настільки явна несхожість наведених концепцій недвозначно показує, що зміст особистості з позиції різних теоретичних подань набагато багатогранна, чим представлена в первісній концепції “зовнішнього соціального образу”. Вона несе в собі щось більш важливе, істотне й постійне.

У вітчизняній філософській і психологічній літературі проблемі визначення особистості завжди приділялася величезна увага. Наведемо визначення даного поняття, що знаходимо в наукових працях вітчизняних філософів і психологів.

- “Особистість є продуктом і суб’єктом суспільних відносин. Поняття особистості позначає людського індивіда як члена суспільства, узагальнює інтегровані в ньому соціально значимі риси. Особистість – людський індивід як продукт суспільного розвитку, суб’єкт праці, спілкування й пізнання, детермінований конкретними умовами життя суспільства” (І. Кон [14]).

- “Особистість – суб’єкт суспільної поведінки й комунікацій. Особистість є “суспільний індивід, об’єкт і суб’єкт історичного процесу. Тому в характеристиках особистості найбільш повно розкривається суспільна сутність людини, що визначає всі явища людського розвитку” (Б. Ананьєв [2]).

- “Особистість є не що інше, як самодіяльна особина зі своїм психічним укладом і з індивідуальним ставленням до навколишнього світу” (В. Бехтерєв [13, с. 16]).

- “Особистість не є цілісність, обумовлена генотипічно: особистістю не народжуються, особистістю становляться... Особистість є відносно пізній продукт суспільно-історичного й онтогенетичного розвитку людини” (О. Леонтєв [21]).

- “Особистість є продуктом і регулятором діяльності. Чим яскравіше види діяльності, тим продуктивніше розвивається особистість” (Л. Виготський, Е. Ільєнков, Е. Маркарян, С. Рубінштейн [8, 12, 23, 30]).

- “Особистість – людина як носій свідомості” (К. Платонов [29]).

- “Особистість – це індивід, який визначив свою діяльну позицію до всього, що його оточує: до праці, соціального ладу, завдань колективу, долі іншої людини” (П. Кряжев [17]).

- “Особистість – це психічна, духовна сутність людини, що виступає в різноманітних узагальнених системах якостей: сукупність соціально значимих властивостей людини; система відносин до світу й зі світом, до себе й із самим собою; система діяльності, здійснюваних соціальних ролей, сукупність поведінкових актів; усвідомлення навколишнього світу й себе в ньому; система потреб; сукупність здатностей, творчих можливостей; сукупність реакцій на зовнішні умови й т.д.” (Г. Селевко [31, с. 5-6]).

- “Особистість – система, для виховання й розвитку якої важливе становлення її цілісності через підсистему діяльності, підсистему потреб, підсистему здатностей і свідомості” (Л. Станкевич).

- “Особистість – людина як суспільний індивідуум, суб’єкт пізнання й об’єктивного перетворення світу, розумна істота, що володіє мовою й здатністю до трудової діяльності” (А. Петровський [28]).

- “Особистість – це універсальне поняття, що характеризує людину в цілому, але головним чином як члена суспільства, з боку її суспільних відносин, що становлять основний соціальний зміст людини” (О. Ковальов [13], В. Мясіщев [25]).

- “Особистість людини – найбільш узагальнена система її життєдіяльності” (Б. Коссов [16]).

- “Особистість – це людина як носій сукупності психічних властивостей і якостей, що визначають соціально значимі форми діяльності й поведінки” (К. Шорохова [32]).

- “Особистість є особливий орган у структурі психіки індивіда, відповідальний за прийняття рішень і їхній наслідок” (О. Дусавицький [9]).

В “Енциклопедії загальної і соціальної психології” зазначено: “Особистість – індивід як суб’єкт соціальних відносин, соціально значимої діяльності, носій соціально значимих якостей” [10, с. 197].

У “Психологічному енциклопедичному словнику” знаходиться таке визначення поняття: “Особистість – індивідуум, що пройшов у своєму розвитку необхідні ступені соціалізації й набув здатності бути суб’єктом

соціальних відносин, необхідних психологічних, світоглядних, діяльнісних якостей для того, щоб активно виявляти себе в різноманітних сферах соціального життя” [4, с. 115].

У “Великій сучасній педагогічній енциклопедії” слово “особистість” тлумачиться як суб’єкт соціальних відносин і свідомої діяльності [27, с. 281].

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що жодне визначення не може дати вичерпного уявлення про особистості, але кожне з них висвітлює певні сторони явища. Використання безлічі різноманітних визначень розширює й поглиблює наше розуміння особистості. Такий підхід був названий Дж. Келлі [35, с. 134] конструктивним альтернативізмом. Відповідно до нього ніяка точка зору не має переваг перед іншими; необхідна розмаїтість підходів, оскільки кожний з них подає нову інформацію, що дозволяє наблизитися до розуміння особистості.

Отже, виходимо з того, що *особистість* є синтез всіх характеристик індивідуума в унікальну структуру, що визначається й змінюється в результаті адаптації до постійно мінливого середовища.

Розглянемо сутність понять “властивість”, “здатність”, “якість”. У психологічній літературі ці поняття стосовно до особистості часто вживаються як синоніми. У літературі й у повсякденному житті нерідко говорять про схильності, риси, якості або властивості особистості. Так, М. Левітов [19] підкреслює, що термін “якість” і “властивість” більш припустимі для визначення своєрідності особистості, “однак – ..., далі пише він, у них немає специфічного характерологічного відтінку, пов’язаного з тим, що можна назвати “рельєфом” особистості, тобто виділенням її стрижневих рис” – тому, описуючи особистість, закликав користуватися термінами “риси” і “прояв”.

У динамічній структурі особистості К. Платонов [29, с. 187] поняття “властивість”, “здатність”, “якість” розрізняє, у кожне з них він вкладає свій особливий зміст. “Властивість – це найбільш широке поняття, це щось властиве особистості, її риса..., що обумовлює її подібність або розрізнення з іншими особистостями. Здатність – це така властивість, що відрізняє дану особистість або даний тип особистостей від інших. Можна сказати й так: здатність особистості – це її індивідуальна властивість або їхня сукупність. Якість – це найбільш істотна властивість, що дає особистості визначеність”. Отже, якості особистості – узагальнені властивості особистості.

Властивість, як відомо, є прояв деякої сторони того або іншого предмета при взаємодії з іншими. У такому прояві виявляється внутрішній зміст предмета, що розкриває його якісну визначеність [24, с. 144-145]. Властивість, за визначенням С. Рубінштейна, – це здатність індивіда на певні об'єктивні впливи закономірно відповідати певними діяльностями. Властивостями особистості можуть виступати лише такі прояви, які “обумовлюють суспільно значиму поведінку або діяльність людини” [30, с. 129].

“Великий тлумачний словник російської мови” дає таке визначення: “Властивість – якість, ознака, що становить відмінну рису кого-небудь, чого-небудь” [6, с. 1163]. У “Філософському енциклопедичному словнику” значиться: “Властивість – (грец. *idion*; лат. *proprium*) – те, що властиве якому-небудь предмету й характеризує його само по собі, а не говорить про його відносини з деякими іншими об'єктами” [34, с. 1072].

У “Великому тлумачному словнику російської мови” поняття “здатність” трактується як індивідуальні особливості людини, що спричиняють схильність до здійснення якого-небудь виду діяльності [6, с. 1251]. А “Енциклопедія загальної й соціальної психології” визначає здатність як “сукупність уроджених анатомо-фізіологічних і набутих регуляційних властивостей, які визначають психічні можливості людини в різних видах діяльності” [10, с. 433]. М. Лейтес [20, с. 18] характеризує здатності як властивості особистості, від яких залежать можливості здійснення й ступінь успішності діяльності. Д. Леонтьєв [21, с. 215] характеризує здатності як властивості індивіда, сукупність яких спричиняє успішність виконання деякої діяльності.

Поняття “якість” у філософському плані розуміється як “категорія, що відображає істотну визначеність речей і явищ реального світу” [34, с. 365]. У “Великому тлумачному словнику російської мови” поняття “якість” визначається як “істотна ознака, властивість, що відрізняє одну особу від іншої” [6, с. 423]. За Р. Кетеллом [35] якістю особистості називається довгостроково існуюча характеристика, що виявляється послідовно в поведінці індивіда в широкому спектрі різних ситуацій. Якість характеризує поведінку людини в більшому або меншому ступені. Говорячи про особистісну якість, ми співвідносимо її із границями прояву цієї якості у різних людей – від досить вираженого прояву до досить малого. За визначенням О. Уймова [33, с. 85], вона є різновидом властивості й пов'язана із предметом як цілим, охоплює його повністю й невіддільно від

нього, змістовно відбиваючи результат процесу формування особистості в певний момент життєдіяльності.

Відповідно до концепції Є. Махлаха, під якістю розуміється узагальнене відношення, що служить соціальним завданням, до структури яких включаються ті зовнішні вимоги (педагогів, батьків, товаришів і т.д.), які висуваються до такого роду відносин людей і виявляються в способах поведінки, спілкування, зовні виражаючись у системі вмінь. У роботах Л. Божович [5] якості визначаються як “результат засвоєння дитиною існуючих у даному суспільстві норм поведінки. За своєю психологічною природою вони є як би синтезом, сплавом специфічного для даної якості мотиву й специфічних для нього форм і способів поведінки”. Таке трактування якостей особистості збагатило теорію, вивело її на взаємозв’язок мотивів зі способами поведінки й підвела до розуміння й вивчення якостей у зв’язку з діяльністю. У руслі даного напрямку лежить і визначення Т. Коннікової: “Будь-яка якість особистості являє собою єдність стійкого мотиву й відповідного йому способу діяльності” [15]. М.Шилова розглядає якість як результат і узагальнене вираження стійких відносин особистості, її діяльності й поведінки [37, с. 22]. Цікаве визначення Л. Кудряшової, що характеризує якості як “найбільш узагальнені й стійкі параметри особистості, так чи інакше присутні у всіх видах діяльності, у які ця особистість включена” [18].

Л. Божович [5] стверджує, що кожна якість, обрисовуючи одну зі сторін особистості, поза неї в цілому не існує. Тому в людини якості не ізольовані, а перебувають у взаємозв’язку. М. Левітов [19] говорить про те, що існують різні види взаємозв’язку між якостями, що мають істотне значення для структури особистості. Є родинні або близькі якості, які належать до однієї категорії й звичайно одне підсилює інше. Між якостями може бути відношення причинного зв’язку. Розрізняються якості й за ступенем спільності. Так, до широкої якості можуть належати більш вузькі. Одні якості звичайно домінують, прояв же інших не виражений так яскраво.

Отже, всі розмежування між поняттями: “якість”, “риси”, “здатність”, “властивість”, безсумнівно, відносні й умовні, однак ми фіксуємо на них увагу для того, щоб визначити місце ділових якостей у структурі особистості.

Спираючись на наведені вище теоретичні положення, під *якістю особистості* ми будемо розуміти узагальнені властивості особистості, що

перебувають у взаємозв'язку і від яких залежать можливість здійснення й ступінь успішності певного виду діяльності.

Визначення сутності поняття “ділові якості” неможливе без оволодіння поняття “діловий”. У тлумачних словниках “діловий” трактується як:

- тямущий і досвідчений у справах, розумний, вмілий і заповзятливий у роботі [6, с. 248];

- розумний, діловий, обізнаний у справі [26, с. 142].

Розглядаючи поняття “ділові якості особистості”, ми не можемо не зупинитися на віднесенні цього поняття до поняття “ділова людина”. Поняття “ділова людина” розглядають у трьох основних аспектах. Це, по-перше, особистість взагалі, з набором певних рис, якостей, способів поведінки, що виявляються у повсякденному житті та діяльності; по-друге, представник соціальної самореалізації людства, пов'язаної з функціонуванням націй і народностей у суспільно політичному житті; по-третє, професіонал та спеціаліст у виробничій сфері [36, с. 43].

Є. Жаріков зазначає, що “ділова людина у всьому вбачає практично корисні для справи сторони, елементи, зв'язки, відносини і з усього може здобути користь для справи. Це певний стиль поведінки, певна психологічна настанова шукати, в усьому знаходити і раціонально впроваджувати корисні для справи знахідки” [11, с. 16]. Дослідник вважає, що по-справжньому діловий підхід до справи передбачає ретельне “програвання” процесу майбутньої роботи подумки з метою вироблення найбільш доцільного варіанту діяльності.

Отже, зазначимо, що *ділова особистість старшокласника* – це особистість, яка має не просто знання й навички, але й комплекс ділових якостей особистості, які допомагають перетворити будь-яку діяльність у суспільне благо.

Розкриття сутності окремих структурних одиниць, які становлять поняття “ділові якості особистості”, дозволяє визначити, що *ділові якості особистості* – це узагальнені, специфічні властивості особистості, які характеризують можливості особистісного потенціалу в суспільно-громадській, державно-політичній, виробничій сферах і обумовлюють успішність виконання будь-якої діяльності загалом.

На основі проведеного аналізу наукових джерел та за результатами експертної оцінки підприємців, педагогів, батьків загальноосвітніх навчальних закладів було визначено найбільш важливі ділові якості

особистості, які визначають ефективність і якість її діяльності: ділова спрямованість, прагнення до успіху, компетентність, креативність, організаторські схильності, відповідальність, готовність до ризику, самовладання, комунікабельність, толерантність.

На думку І. Мангутова й Л. Уманського [22], варто розглядати не окремо взяті ділові якості, а єдину структуру особистості. Концептуальний підхід до структури особистості не має однозначного рішення. Теоретичні підходи до визначення особистісної структури розглядалися зарубіжними і вітчизняними психологами Р. Кеттеллом, Г. Айзенком, Дж. Гілфордом, В. Мерліном, О. Лазурським, С. Рубінштейном, В. Мясіщевим, К. Платоновим, Б. Ананьєвим та ін. Сучасні українські педагоги-дослідники В. Лукач, М. Лукашевич, О. Набока, вчені близького зарубіжжя В. Маришук, О. Гребенюк, Т. Гребенюк, Ф.Савіна, Н. Сєдова, А. Чураїн, Л. Фуксон, О. Селезньова, М. Нургалієва, Л. Михальова, І. Хомич відзначають, що на основі структурних компонентів особистості формуються певні якості. Спираючись на наукові дослідження психологів і педагогів, вважаємо, що визначені ділові якості формуються на основі розвитку таких сфер індивідуальності: мотиваційної – ділова спрямованість, прагнення до успіху; когнітивної – компетентність, креативність; діяльнісно-вольової – організаторські схильності, відповідальність, готовність до ризику; емоційної – самовладання, комунікабельність, толерантність. Отже, ділові якості особистості – це складне інтегроване утворення, що виражає єдність і взаємозв'язок мотиваційної, когнітивної, діяльнісно-вольової, емоційної сфер розвитку особистості.

Формуючи групу ділових якостей, ми будемо позитивно впливати й на ті якості, які виділили респонденти, і на всі якісні характеристики особистості, адже “якості або група сформованих якостей особистості надає їй стійкість і єдність” [7, с. 195]. Свідоме включення учнів у діяльність, навіть якщо вона спрямована на формування певної групи якостей, підсилює розвиток всієї психіки людини, він відбувається інтенсивніше. Тому, організуючи процес формування ділових якостей, ми можемо впливати й на розвиток окремих якостей, і на розвиток особистості в цілому.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Отже, узагальнення філософських, психолого-педагогічних підходів дозволило виявити сутність і структуру ділових якостей особистості.

Подальше дослідження означеної проблеми потребує питання розробки портрету ділової особистості старшокласника.

Література

1. Александрова А. Личность: определение и описание // Вопросы психологии. – 1992. – № 3-4. – С. 34-42.
2. Ананьев Б. Человек как предмет познания. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1969. – 156 с.
3. Асмолов А. Психология личности: Учебник. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
4. Бачинин В. Психология. Энциклопедический словарь. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2005. – 272 с.
5. Божович Л. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968.
6. Большой толковый словарь русского языка / под ред. Кузнецова С.А. – СПб.: “Норинт”, 1998. – 1536 с.
7. Бочкина Н. Педагогические условия формирования самостоятельности школьника: Дис... докт. пед. наук. – СПб, 1991.
8. Выготский Л. Психология развития ребенка. – М.: ЭКСМО: Смысл, 2005. – 508 с.
9. Дусавицкий А. Развитие личности в учебной деятельности. – М.: “Дом педагогики”, 1996. – 208с.
10. Еникеев М. Энциклопедия. Общая и социальная психология. – М.: Изд-во “Приор”, 2002. – 560 с.
11. Жариков Е. Социальная психология и хозяйственный руководитель / Е. Жариков. – М.: Знание, 1979. – 64 с.
12. Ильенков Э. С чего начинается личность? – М., 1979. – 238 с.
13. Ковалев А. Психология личности. – М.: Просвещение, 1970. – 391с.
14. Кон И. Личность как субъект общественных отношений. – М., 1971. – С. 12.
15. Конникова Т. Актуальные проблемы нравственного воспитания. – М., 1981.
16. Коссов Б. // Вопросы психологии, 1997. – № 6. – С. 67.
17. Кряжев П. Общество и личность. – М., 1961. – С. 8.
18. Кудряшова Л. Каким быть руководителю. Психология управленческой деятельности. – Л.: Лениздат, 1986.

19. Левитов Н. Психология характера. – М.: “Просвещение”. – 1969. – 424 с.
20. Лейтес Н. Умственные способности и возраст. – М., 1971. – 280с.
21. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
22. Мангутов И., Уманский Л. Организатор и организаторская деятельность. – Л.: ЛГУ, 1975. – 312 с.
23. Маркарян Э. Вопросы системного исследования общества. – М.: Знание, 1972. – 62 с.
24. Материалистическая диалектика. – М., 1981. – Т. 1. – 374 с.
25. Мясищев В. Личность и неврозы. – Л., 1960. – 426 с.
26. Ожегов С. Словарь русского языка. – М.: Русский Язык, 1987. – 750 с.
27. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич. – Мн.: “Современное слово”, 2005. – 720 с.
28. Петровский А., Шпалинский В. Социальная психология коллектива. – М.: Просвещение, 1978. – 176 с.
29. Платонов К. Понятие “структура” в учении о личности. – СПб.: Проблемы личности. Материалы симпозиума, Т. 1, 1969.
30. Рубинштейн С. Основы общей психологии. – СПб: Издательство “Питер”, 2000. – 712с.
31. Селевко Г. Современные образовательные технологии. М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
32. Теоретические проблемы психологии личности // Под ред. Е.В. Шороховой. – Изд-во “Наука”, 1974. – 318 с.
33. Уемов А. Вещи, свойства и отношения. – М.: АН СССР, 1963.
34. Философия. Энциклопедический словарь / Под ред. А.А. Ивина. – М.: Гардарики, 2006. – 1072 с.
35. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. (Основные положения, исследования и применение). – СПб. Питер Пресс, 1997. – 608 с.
36. Чабан Н. Характеристика поняття “ділова людина” та її якостей у сучасних дослідженнях / Н.І. Чабан // Таврійський вісник освіти. – 2003. – № 1. – С. 43-53.
37. Шилова М. Учителю о воспитанности школьников. – М.: Педагогика, 1991.

38. Allport G.W. (1937). Personality: A psychological interpretation. New York: Holt, Rinehart and Winston.

39. Cattell R.B. (1965). The scientific analysis of personality. Baltimore: Penguin Books.

Мартинець Лілія Асхатівна – заступник директора з виховної роботи Донецької багатoproфільної гімназії № 150, аспірант Донецького національного університету (м. Донецьк)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Євтух М.Б.

ЯН АМОС КОМЕНСКИЙ О СЕМЕЙНОМ ВОСПИТАНИИ

Д.В. Мирошниченко

В статье проводится научный анализ трудов Я. А. Коменского, а также других учёных в проекции на решение актуальных проблем в семейном воспитании молодого поколения.

У статті проводиться науковий аналіз праць Я. А. Коменського, а також інших учених в проекції на вирішення актуальних проблем в сімейному вихованні молодого покоління

Постановка проблемы в общем виде и её связь с важнейшими научными и практическими задачами

Начало третьего тысячелетия нашей истории ознаменовалось заметным снижением нравственного и духовного уровня личности и общества. Складывающаяся ситуация не может не вызывать беспокойства, поскольку дальнейшее сохранение существующих тенденций в духовно-нравственной сфере грозит обществу тяжелыми последствиями. Сегодня коренная качественная ломка системы ценностей особенно остро проявляется в кризисе семьи и семейных отношений. Воспитание молодёжи протекает на